

EKONOMİ POLİTİK

Diğer EKONOMİ POLİTİK yazılarım için [tıklayınız.](#)

A. Erinc Yeldan,
Kadir Has Üniversitesi
erinc.yeldan@khas.edu.tr

20 Ekim 2021

Enerjide ve Ekonomide Dünyanın Görünümü

Dünya ekonomisi üzerine iki önemli rapor peş peşe yayınlandı. Önce, Uluslararası Enerji Ajansı [Dünya Enerji Görünümü 2021 Raporunu](#), ardından da IMF [Dünya Ekonomik Görünüm Raporunu](#) paylaştı. Her iki rapor da küresel ekonomide özellikle covid pandemisinden kaynaklanan krizin aşılması sürecinde enerji piyasalarındaki ve ekonomik dengelerdeki dönüşümleri irdeliyor.

Her iki raporun da ortak noktası pandemi sonrasında şekillenecek “yeni normal” olmasına rağmen, özellikle iklim krizi ile mücadele vurgusu ön plana çıkmış durumda. Yaklaşan 26. Taraflar Glasgow Toplantısı ve peş peşe sıralanan *net sıfır emisyon hedeflerine* dayalı enerji dönüşümlerinin tasarımları, her iki raporda da önemli yer bulmuş.

İklim krizi artık iklim değişikliği aşamasını geçmiş ve yerküremizde gerçek bir yaşam tehdidine dönüşmüş durumda. Tehdit sadece deniz seviyesinin yükselmesi, covid benzeri yepyeni bakterilerin ve mikropların üremesi ve ısı stresine bağlı işgücü kayıplarının artmasından ibaret değil, dünyamızda yaşamın topyekun sona ereceğinin sinyallerini vermekte. Bu konunun ciddiyeti üzerine hala ikna olmamış olanlar için [bakınız.](#)

Uluslararası Enerji Ajansı (UEA), raporunun ana mesajını da bu konuya ayırmış ve gerçeği tüm çıplaklığıyla sunuyor: “*temiz enerji teknolojileri dünya çapında güçlü bir biçimde ilerlemesine rağmen, elde edilen ilerleme küresel emisyonları yüzyılımızın ilk yarısında sıfırlayabilmek için henüz çok yavaş*”. Tasarımlar ve teknoloji hazır, siyasi irade mevcut, umutlar canlı... ancak ne var ki, enerjide gerçekleştirilmesi gerekli dönüşümler çok ağır seyretmekte.

UEA Enerji Görünümü raporunu dünyamızın yakın geleceğini dört ana senaryo üzerinde tartışmakta. Bunlardan birincisi, *2050 Yılına Değın Net Sıfır Emisyon Hedefi* patikası. Bu patika, adı üstünde 2050 yılına kadar AB ülkelerinin başı ektiği *net sıfır emisyon hedefi* tasarımını betimliyor. Buna ek olarak, “Duyurulmuş Taahhütler Senaryosu – *Announced Pledges Scenario APS*”, şu ana değın taraf ülkelerin yapmayı taahhüt ettikleri iklim politikalarını izliyor. Bunun yanında bir de “Bildirilmiş Taahhütler Senaryosu – *Stated Policies Scenario STEPS*” var ki bu da şu ana değın ülkelerin sektör sektör detaylı bir biçimde uygulamaya koydukları fiili politikaları ve yeni duyuruları kapsıyor. Nihayet bir de “Sürdürülebilir Kalkınma Senaryosu – *Sustainable Development Scenario (SDS)*” var ki burada da Birleşmiş Milletlerin *Sürdürülebilirlik Hedefleri* çerçevesinde, 2070 yılına değın uzanan bir zaman ufkunda net sıfır emisyon patikası kurgulanmakta.

Buraya kadar aktarılan senaryo kurgularının sadece akademik bir sözcük oyunundan ibaret olduğu izlenimi yaratılmasın. Aralarındaki niteliksel farklılıklarının görece dar olduğu eleştirisi elbette önemli, ancak burada dikkat çeken en önemli olgu UEA’nın artık bu tip çalışmalarda genellikle bir referans patikası olarak kullanılan hipotetik “alışıl gelmiş işler patikasının” (*business as usual*) –yani hiçbir

politika değişikliği söz konusu olmadan, dünya ekonomisinde işlerin alışılacağı biçimde süreceleceği bir senaryonun rapor çalışmasında ele alınmamış olması. Bu önemli bir metodolojik tavır: UEA açıkça artık “eski normale dair davranışların” sürdürülebilmesinin mümkün olmadığını; dolayısıyla gerçekçi senaryolar arasında alışkanlıklarımızın ve geleneksel enerji politikalarının sürdürülmesinin yer alamayacağını vurgulamakta...

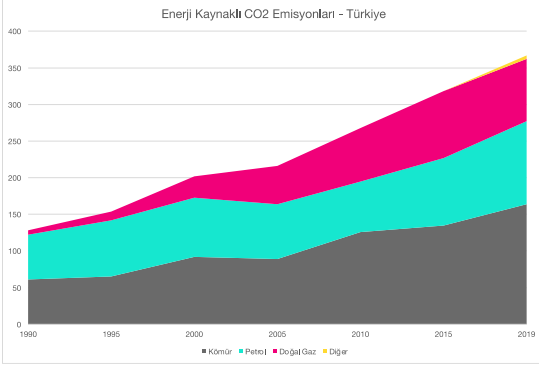
UEA'nın senaryo değerlendirmelerini görelim: *Duyurulmuş Taahhütler Senaryosu -APS* söz konusu olacak ise 2050'ye kadar küresel emisyonlarda %40 bir azaltım gözlenmekte. Bütün sektörlerde emisyonların azalacağı görülüyor. Ancak, bu olumlu gelişmeler küresel ısınmanın kontrol altına alınmasına yeterli olmuyor. Öngörülere göre APS senaryosu altında yüzyılın sonunda yer küremizin yüzey ısı artışı 2.1 °C (sanayi devriminden bu yana) dereceyi geçiyor. Benzer sonuç *Bildirilmiş Taahhütler Senaryosu – STEPS* altında da geçerli: burada da neredeyse tüm enerji sektörlerinde düşük karbonlu teknolojilere geçilmesi öngörülmesine karşın, küresel ısı artışının önüne geçilememekte ve 2100'de yer kürenin ısısındaki artış 2.6 °C olarak hesaplanmakta.

UEA senaryo öngörülerinde arasında önümüzdeki on yıl boyunca düşük karbonlu –yenilebilir enerji kaynaklarında yatırımların ve finansmanın iki misline çıkartılması gerekeceğini varsaymakta. Bu, covid krizi yorgunu dünya ekonomisi için kuşkusuz ciddi maliyet gerektirecek bir atılım. İstihdam yönünde ise tüm senaryo öngörülerinde *yeşil işler* umut vadediyor. Senaryo analizlerinde enerji sektörlerinde istihdamın seyri sert bir biçimde yön değiştiriyor. Öngörüler, yenilenebilir enerji kaynaklarında yaratılacak ek yeni istihdamın, fosil yakıtlara dayalı enerji üretici alt sektörlerinde daralan istihdamı göğüsleyeceği ve net kazanımın pozitif olacağı yönünde.

UEA'nın senaryo analizlerinden ortaya çıkan temel politika önerilerinin ana ekseninde yenilenebilir – düşük karbonlu- enerji kaynaklarına yönelik büyük bir yatırım ve inovasyon hamlesi gerekli. Ülkelerin tek tek ilan edilmiş taahhütlerini (2015 Paris'te sunulan ulusal katkı beyanları dahil) gösteren *Duyurulmuş Taahhütler* senaryosunda yer alan güneş ve rüzgar santrallerine yapılacak yatırımların iki misline çıkartılması; elektrifikasyonun tüm sektörlerde –özellikle ulaşım ve konutların ısıtılması/soğutulması alanlarında esnek biçimlerde yaygınlaştırılması (hatta tek enerji kaynağı olarak kurgulanması) ve kömürden hızla çıkış sağlanması olmazsa olma ön koşullar olarak sergilenmekte.

Ne var ki *kömürden çıkış* sürecinin ekonomik maliyetleri yüksek ve ciddi siyasi irade gerektirmekte. UEA bildirimlerine göre dünyamızda hali hazırda 2,000 gWatt kapasiteli 8,500 adet kömür santrali mevcut ve bunlar dünya elektrik üretiminin üçte birini karşılıyor. Kömür santralleri küresel sera gazları emisyonunun beşte birinden sorumlu. Var olan santrallerin ekonomik ömürlerinin dolmasına ise daha uzun süreler var. [UEA raporlarına göre gelişmiş / sanayileşmesini tamamlamış ülkelerde](#) kömür ve gaz yakıtlarına dayalı enerji işletmelerinin %79'u 2030 yılına kadar teknolojik etkin yaşamlarını sürdürebilecek konumda. 2040 için bu oran hala %43 düzeyinde. Gelişmekte olan ülkelerde ise söz konusu işletmelerin teknolojik yetkinlikleri 2030 için %83; 2040 için ise %61 olarak hesaplanmakta. Dolayısıyla Paris 2015'te sunulan ulusal katkı beyanlarında ve şimdilerde net sıfır emisyon tasarımlarında ilan edilen taahhütlerin gerçekleştirilebilmesi için hükümetlerin çok ciddi olarak karbonsuzlaştırmaya yönelik adımlar atması ve büyük bir kararlılık göstermesi gerekli.

Ne var ki, tüm bu koşullar altında dahi dünyada yeni inşa edilmesi planlanan ve lisans çıkartılan 300'den fazla kömür santral yatırımı söz konusu. Enerji Bakanlığı Strateji Belgesi dokümanında Türkiye'de de önümüzdeki dönemde kömüre dayalı elektrik santralleri kapasitesinin 10 bin megawaat daha arttırılmasının planlandığını okuyoruz.

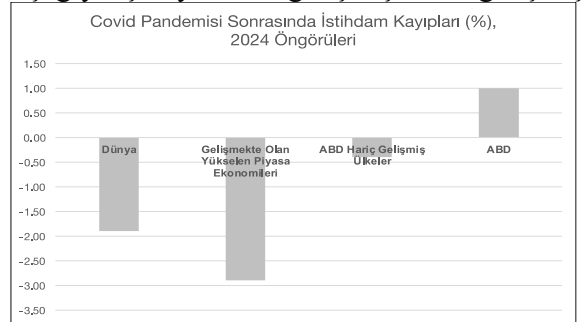
Türkiye’de kömürün yakılmasına dayalı enerji üretiminden kaynaklanan sera gazı emisyonları 2019’da 164 milyon ton CO2 eşdeğeri düzeyinde. 1990’daki 61 milyon ton salımıyla karşılaştırıldığında bu rakam %168’lik bir artış anlamına geliyor. Bir karşılaştırma yapmak gerekirse, AB28 ülkeleri için aynı rakamlar 1990’da 1,768 mton COe’den 2019’da 706 mton emisyonla gerileme; bize belki en yakın kömür ülkesi olarak gösterilebilecek Polonya için ise 1990’da 291 mton’dan 2019’da 170 mton’a gerileme gözüküyor. Belli başlı ülkelerde kömür kaynaklı emisyonların ciddi bir azaltım

sürecinde olduğu bir konjunktürde Türkiye’nin kömürden kaynaklanan sera gazı emisyonlarını neredeyse iki misline çıkartmış olması iklim diplomasisi alanında Türkiye’yi itibarsızlaştırarak, yalnızlığa itiyor.

Bütün bunlara karşın, olumlu adımlar da var. Örneğin G7 ülkelerinin artık kömür santrallerine yeni destek sunmayacaklarını açıklamaları; Çin’in de yurt dışı ülkelerde yeni kömür santrallerine yatırım yapmayacağı duyurması önemli adımlar. Daha somut ve anlamlı adımlar da biliniyor: örneğin [UEA’nın “Düşük Karbonlu Yakıtların Enerji Dönüşümündeki Rolü”](#) başlıklı raporuna göre 2020 yılında dünyada kömür üreticilerine verilen doğrudan teşvikler 18 milyar doları buluyor. Bunların kaldırılması dahi, artık megawatt saat başına elektrik üretiminde rüzgar ve güneş santralleriyle karşılaştırmalı olarak maliyet avantajını yitirmiş kömür sektöründe önemli bir sinyal olacağı biliniyor.

***

Bir yandan da IMF’nin Dünya Ekonomik Görünümü Raporu ([World Economic Outlook](#)) dünya ekonomisinde büyüme beklentisini ortalamada %0.1 daha aşağıya çekiyorken; gelişmiş ve az gelişmiş ekonomileri arasındaki farkın daha da derinleşeceğini öngörmekteydi. IMF öngörülerine göre gelişmiş ülkelerde covid öncesi üretim düzeyinin 2022 yılında yakalanması beklenirken, az gelişmiş ekonomilerde 2024’ün sonrasına sarkacağı; istihdamda ise 2022 itibariyle covid öncesi düzeyin ancak üçte ikisine ulaşabileceği paylaşılmaktaydı (ABD ekonomisi hariç).

Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu ITUC, IMF-Dünya Bankası ortak toplantıları öncesinde yayınladığı [Küresel Sendikalar bildirisinde](#) “istihdam kayıplarını telafi edebilmek ve covid öncesi büyüme oranlarını yeniden yakalamak için aktif bir kamu yatırım politikasının gerekli olduğunu vurgulamaktaydı. Oysa uluslararası finans şebekesinin kamu borçlanmasındaki artışların küresel mali piyasaları baskılandıracağı gerekçesiyle kemer sıkma (*austerity*) politikalarından sapılmaması uyarıları IMF’nin *Fiscal Monitor* raporunda da yansımaları bulmaktaydı.

Nitekim, WEO’da geçen tüm olumsuz senaryolara karşın, aktif mali politikaya karşı duran geleneksel tavır sürdürülmekte. Öyle ki, örneğin [ActionAid-PSI-EI](#) genişleyici mali politikalara ilişkin bu kronikleşen refleksin artık dibe doğru bir yarıya dönüştüğü –gelişmekte olan “piyasa” ekonomilerinin birbirini gözleyerek, kamu harcamalarının kısılmasını artık tartışılmaz bir zorunluluk olarak kabullenmeye zorlandığını vurgulamaktaydı.

Gerek enerjide yeşil dönüşüm, gerekse covid pandemisine dayalı krizden daha eşitlikçi ve daha etkin bir çıkış gelenekselleşmiş ezberleri aşmaktan geçiyor.

Diğer EKONOMİ POLİTİK yazılarım için [tıklayınız.](#)